

1 **Pensjonspolitisk vedtak:**

2 **Pensjonspolitisk vedtak**

3 **Pensjonens betydning for arbeidstakerne**

4 Pensjonssystemet med basis i Folketrygden skal være en bærebjelke i velferdsstaten. LO har som
5 mål at Folketrygden, AFP og tjenestepensjonsordningene sammen skal sikre det økonomiske grunn-
6 laget for en trygg og verdig alderdom for alle. Siktemålet har vært at samlet pensjon ved 67 års alder
7 minst skal være 2/3 av tidligere lønn.

8 Pensjon er utsatt lønn, og derfor må arbeidstakerorganisasjonene kreve økt innflytelse over pen-
9 sjonsordningene.

10 Om en inkluderer pensjon i arbeidstakerens fulle livsinntekt, kan dens betydning fort tilsvare 20-30
11 prosent av totalen. Når pensjonen betales og opptjenes som en bestemt prosent av lønna blir det
12 samtidig mer berettiget å se lønn og pensjon i sammenheng.

13 Opptjeningen av pensjonskapital eller pensjonsrettigheter kan foregå i hele livsløpet i aldersperio-
14 den 13-75 år. For de fleste vil det være mange arbeidsforhold gjennom yrkeslivet på veien mot uttak
15 av pensjon.

16 Den store betydningen pensjon har for arbeidstakerne tilsier en politikk som både sikrer tilstrekke-
17 lige opptjeningsmuligheter i de ulike pensjonsordningene, men også mest mulig igjen for pengene
18 den dagen utbetalingene skal komme fra de ulike arbeidsforholdene og de ulike pensjonsleveran-
19 dørene.

20 **LO og pensjonsreformen**

21 Pensjonsreformen innførte prinsippet om levealdersjustering. Når pensjonsnivået etter hvert faller
22 ved fast avgangsalder på grunn av økende levealder, kreves det enten bedre pensjonsopptjening
23 eller lengre yrkesliv for å opprettholde målet om 66 prosent av tidligere lønn i samlet pensjon.

24 Det foreligger begrenset informasjon om i hvor stor grad arbeidstakerne fortsetter i arbeid for å
25 kompensere for levealdersjusteringen. Dels har flere årskull hittil vært skjermet etter avtalen om å
26 endre privat AFP i 2008. Avgangsalderen steg betydelig for de første årgangene etter at pensjonsre-
27 formen ble innført fra 2011. Utviklingen i sysselsettingen har siden vært preget av både oljedetour
28 og pandemi. Det ser ut til at flere nå utsetter uttak av AFP og folketrygd. På den annen side ser det
29 ikke ut til at avgangsalderen har fortsatt å stige.

30 Det er derfor grunn til å frykte at responsen på levealdersjusteringen blir for svak til å hindre et
31 fallende pensjonsnivå.

32 **AFP**

33 AFP gir et betydelig livsvarig påslag i alderspensjon og gis til arbeidstakere som er ansatt i bedrifter
34 med tariffavtale.

35 AFP-ordningen i privat sektor ble tilpasset til ny folketrygd fra 2011. Omleggingen var den store
36 saken for LO-medlemmene ved tariffoppgjøret i 2008. Etter omleggingen er AFP fortsatt å betrakte
37 som en tidligpensjonsordning, da den inngår i kvalifiseringen til tidlig avgang og er således et fortsatt
38 et alternativ til uføretrygd.

39 AFP-løsningen LO oppnådde i 2008 for privat sektor innebar en mykere iverksettelse av levealders-
40 justeringen for både folketrygden og AFP-påslaget enn en mekanisk praktisering av det vedtatte
41 prinsippet skulle tilsi. Virkningen ble kompensert fullt ut for årskullene født før 1954. Kompensasjo-
42 nen fases nå gradvis ut, påbegynt i 2015 for årskull født i 1954.

43 AFP er en ordning for det organiserte arbeidsliv og i hovedsak finansiert av partene gjennom lønns-
44 oppgjørene, med et statlig bidrag på om lag 1/3-del gjennom en trepartsavtale. En må i privat sek-
45 tors ordning være ansatt og reell arbeidstaker ved uttak.

46 Status for privat AFP ved utgangen av 2021 er

47 ✓ 104 365 personer mottar AFP, og antallet øker med om lag 10 000 personer årlig.

48 ✓ Total forvaltet kapital utgjorde 58 mrd. kr. Avkastningen var på nesten 12 pst. i 2021.

49 ✓ Dekningsgraden (fondsverdien dividert på forpliktelse) utgjorde 73 prosent. Det betyr at fondet
50 dekker over 7 av 10 kroner av innvilgete AFP-pensjoner.

51 Antall foretak i ordningen er om lag 11 000, med 857 000 arbeidstakere. Både antall foretak og
52 arbeidstakere har økt siden 2018.

53 Litt over 50 pst av arbeidstakerne i privat sektor får AFP (alle som jobber i en AFP-bedrift og kvalifi-
54 serer for uttak, beregnet på uttakstidspunktet). Utbredelsen er størst i utvinning og industrien og i
55 store bedrifter, med om lag 80 pst oppslutning.

56 Ny AFP ble evaluert av partene i 2017. Den gir de som kvalifiserer et betydelig og verdifullt supple-
57 ment til folketrygdens alderspensjon. Imidlertid er ordningen uforutsigbar for mange, og særlig for
58 yngre arbeidstakere. Svakheterne ved ordningen er særlig knyttet til faren for å miste hele ytelsen
59 på slutten av yrkeslivet, og at ordningen er dårlig tilpasset bedrifter med unge arbeidstakere som
60 ikke forventer å stå i bedriften når AFP-tilhørigheten avgjøres etter fylte 53 år. Partene ble derfor i
61 2018 enige om å utrede en alternativ AFP-modell. Denne utredningen forelå våren 2021, og vil på et
62 senere tidspunkt danne grunnlag for forhandlinger om eventuelle endringer i AFP-ordningen.

63 **Andel "slitere"**

64 Hensynet til de som måtte slutte å jobbe ved 62 års alder sto sentralt i debatten om pensjonsrefor-
65 men. Det var disse den gamle AFP-ordningen særlig var utviklet for.

66 LO har derfor vært opptatt av hvordan 62-åringene har tilpasset seg endringene i pensjonssystemet.
67 En sentral indikator for "sliterutfordringen" er tilpasningen for 62-åringene. Sammenliknbare tall for
68 hhv 1943- og 1949-årgangen viste en nedgang fra 31 til 13 prosent andel som hadde tatt ut AFP uten

69 å jobbe i løpet av det året de fylte 62. Tidligpensjonering (uttak og samtidig jobbslutt) i denne for-
70 stand synes altså mer enn halvert etter endringen av AFP-ordningen.

71 Antallet som tar ut sliterordningen gir også en indikasjon på dette. Sliterordningen som ble innført
72 i 2019 gir en ekstra pensjonsytelse til de som ikke kan stå videre i arbeidslivet etter oppnådd minste
73 pensjonsalder. Ordningen ble avtalt i lønnsoppgjøret i 2018 og gjelder for arbeidstakere som slutter
74 å jobbe før de fyller 65 år. Sliterordningen gis fullt ut til de som tar den ut fra fylte 62 år, to tredeler
75 om man tar den ut det året man fyller 63 år og en tredel fra det året man fyller 64 år. Ordningen
76 gjelder for de som har fått innvilget AFP og som ikke har tjent mer enn 7,1 G i gjennomsnitt de siste
77 tre årene før uttak. Hvis man tjener mer enn 15 000 kr i året etter uttak vil man miste sliterord-
78 ningen. Når ordningen er fullt innfaset i 2025 vil slitertillegget gi en ytelse på 0,25 G ved avgang ved
79 62 år.

80 Det var om lag 5 prosent av 1957 og 1958-kullet som tok ut AFP og samtidig søkte og fikk slitertilleg-
81 get det året de fylte 62 år. Det indikerer at de aller fleste som mottar AFP jobber videre utover 62
82 år.

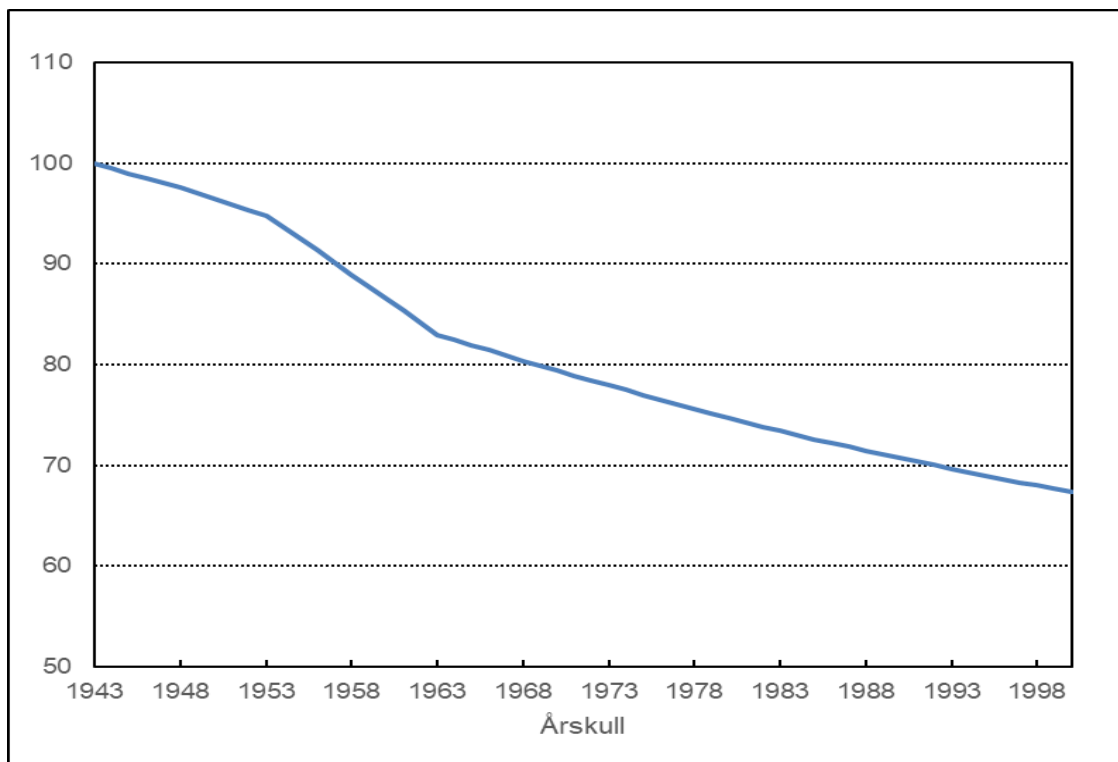
83 NAV har ikke funnet at næringer med antatt tungt fysisk arbeid peker seg ut ved at spesielt mange
84 AFP-mottakere slutter i arbeid. Det er mange som tar ut AFP tidlig i industrien og innen bygg- og
85 anleggsvirksomhet, men det er samtidig relativt få som slutter i arbeid. Det er også indikasjoner på
86 at uttak av AFP kombinert med jobbavgang også benyttes i bedrifter som preges av omstilling og
87 nedbemanning, slik at tidlig avgang fra yrkeslivet også er konjunkturt betinget.

88 **Virkning av levealdersjustering**

89 Alderpensjonen er blitt en pensjonsbeholdning. Den årlige ytelsen beregnes ved å dele med delings-
90 tallet, som representerer hvor mange år pensjonen forventes å vare. Økningen i forventet levealder
91 har fortsatt etter pensjonsreformen, og har ført til at prognosene på delingstallene for yngre årskull
92 er ytterligere oppjustert. Hvis vi sammenlikner økningen i delingstallet ved 67 år fra 1943-kullet til
93 1983-kullet i de nyeste prognosene fra NAV med veksten i delingstallet i NOU 2004: 1, ser vi at de-
94 lingstallet nå øker med 40,8 prosent, mens den tilsvarende veksten i NOU 2004: 1 var på 22,7 pro-
95 sent. Dette reduserer i vesentlig grad forventede pensjonsnivå, vurdert ut fra en fast avgangsalder.
96 Det betyr at man må jobbe betydelig lenger for å oppnå samme pensjonsnivå enn det som ble antatt
97 da pensjonsreformen opprinnelig ble behandlet.

98 **Figur Betydningen av levealdersjustering for pensjonsnivået over tid**

99

100 *Kilde ASD. Figuren viser hvor mye alderspensjonen i folketrygden reduseres ved fast avgangstid 67 år. De som er født på*
101 *slutten av 1960-tallet får 80 pst av pensjonen til 1943-årgangen med gjeldende prognoser fra SSB*

102

103 For å få et bilde av adferd som er representativ for den gjennomsnittlige AFP-mottaker, er det utvik-
104 let en indikator som vi kan kalle midtre avgangsalder for arbeidsføre. De som går over til alderspen-
105 sjon som uføre er da trukket ut, slik at vi får et bilde av når opptjeningen avsluttes og utbetalingen
106 av pensjon begynner, gitt at en starter uttaket samtidig som en slutter å jobbe.

107 Midtre avgangsalder målt på denne måten i *gammel AFP* (inntil 1947) var om lag 64 år.

108 Ny AFP ga 1949-årgangen mulighet for uttak av AFP uten å slutte i jobb. Det har medført utsatt
109 avgang for den "midtre personen" med nesten to år sammenliknet med adferden to årganger før.
110 Først ved fylte 65,7 år har altså halvparten sluttet i 1949-årgangen. 23 pst har arbeid etter fylte 67
111 år. For de senere årganger fram til 1953 har avgangsalderen falt noe.

112 **Virksomheter av pensjonsreformen**

113 Pensjonsreformen har virket etter sin hovedhensikt: den har stimulert sterkere til å jobbe lenger
114 enn pensjonsordningene gjorde før 2011. Det har medvirket til å trykke den økonomiske bærekraf-
115 ten i Folketrygden som det dominerende element for arbeidstakeres pensjoner, og bidrar til å re-
116 dusere den økonomiske risikoen for kommende generasjoner. Reformen har også videreført et fi-
117 nansierings- og opptjeningsystem med sterk utjevningsevne mellom høye og lave årslønner og
118 mellom kvinner og menn.

119 Men reformen har også medført at ulikhetene i pensjon vil vokse fordi muligheten til lange yrkes-
120 karrierer varierer med yrkesløp, den enkeltes helse og ikke minst situasjonen i arbeidsmarkedet.
121 Betydningen av lang yrkeskarriere blir gradvis styrket gjennom alleårsregelen fram til 1963-år-
122 gangen. Premieringen av sent pensjonsuttak blir enda sterkere og kommer raskere.

123 Det viktigste utslag er at pensjonsnivået (pensjon i forhold til tidligere lønn ved fast avgangsalder)
124 årlig nedjusteres med økende levealder i befolkningen (levealdersjusteringen). Særlig de som ikke
125 kan forlenge yrkesløpet har dermed utsikt til å få en pensjonsdekning som ikke kan forsvares i et
126 solidarisk samfunn. Det er behov for egne ordninger rettet mot denne gruppen. Antallet er blitt
127 redusert, men oljenedturen fra 2015 har vist at flere blir utsatt i nedgangstider og når nedbeman-
128 ninger rammer.

129 Det daværende stortingsflertallet innførte også full levealdersjustering på uføretrygdedes alders-
130 pensjon for uføre født fra 1954, slik at de ikke får noen kompensasjon for kravet om stadig lengre
131 yrkesdeltakelse. Dagens regjering har i Hurdalsplattformen lovet at vil gjeninnføre skjermingstilleg-
132 get for uføre, slik at de skjermes for deler av levealdersjusteringen.

133 Det har blitt færre uføre over 62 år siden innføring av pensjonsreformen. Omleggingen av AFP har
134 bidratt til dette. En annen årsak er at flere som ikke har hatt AFP har kunnet ta ut tidligpensjon.

135 Andelen deltidsarbeidende har over tid gått ned i norsk arbeidsliv, men fortsatt er det mange ar-
136 beidstakere – hovedsakelig kvinner – som ikke arbeider heltid. Deltidsarbeid svekker den enkeltes
137 muligheter til å forsørge seg selv, både som yrkesaktiv og som pensjonist.

138 Problemet med tap av retten til tidliguttak som følge av deltidsarbeid og lav opptjening har blitt noe
139 redusert. Terskelen har imidlertid blitt hevet i det siste som følge av stortingsflertallets justeringer
140 av minstepensjonen uten samtidig å belønne lav pensjonsopptjening tilsvarende.

141 **De enkelte ordningers utfordringer**

142 Pensjonen vil for de fleste bestå av en kombinasjon av:

- 143 • alderspensjonen i Folketrygden
- 144 • tjenstepensjoner man har hatt gjennom ulike arbeidsforhold
- 145 • AFP

146 Figuren viser det typiske bildet av pensjon etter et langt arbeidsliv. Alderspensjonen fra folketrygden
147 er den som betyr mest for folk med normale lønnsinntekter. De fleste vil ha bidrag fra flere av sys-
148 temene; noen kun fra Folketrygden og OTP.

149

150

151 For den enkelte er det viktigst hva den samlede pensjon blir og at den fremstår mest mulig oversikt-
152 lig og forutsigbar. LOs mål for pensjonsnivå er knyttet til summen av de tre til sammen. Men vi må
153 også legge vekt på den enkelte ordnings utfordringer. Det har blitt vanskeligere for den enkelte å få
154 innsikt i sin framtidige pensjon, med den store reformen av Folketrygden, tilpasningen av AFP og et
155 svekket, oppstykket og mer uforutsigbart system for tjenestepensjon med varierende kvalitet. Det
156 betyr ekstra usikkerhet for sparebeslutninger og planlegging av yrkes- og livsløp.

157 a) Alderspensjon i Folketrygden (FT)

158 I tillegg til den økonomiske betydningen har Folketrygden den store fordel sammenliknet med andre
159 pensjonsordninger at:

- 160
- Man kan skifte jobb helt uten problemer
  - All arbeidsinntekt (under 7,1 G) er pensjonsgivende, uavhengig av arbeidstid og type arbeidsforhold
- 161
- 162

163 Stortinget vedtok en reform med utgangspunkt i nivået i den gamle folketrygdordningen; tilsva-
164 rende rundt 50 prosent av tidligere lønn for full opptjening på en industriarbeiderlønn.

165 Samtidig ble alder for pensjonsuttak strukket ut til hele aldersspennet 62-75 år. Prinsippene inne-
166 bærer sterk premiering av lang yrkeskarriere og enda mer: sen uttaksalder. Samtidig kan pensjon
167 og lønn kombineres uavhengig av hverandre.

168 Denne innretningen aktualiserer særlig to problemstillinger:

- 169
- Pensjonsnivået mellom generasjoner når levealderen øker
  - Fordelingen mellom ulike yrkesgrupper, jf. pkt. 2 og 3
- 170

171 Det dominerende element i begrensningen i utgiftsveksten på lang sikt er at økt levealder (for gjen-
172 nomsnittet i befolkningen) skal slå ut enten i senere pensjonsuttak eller i redusert pensjon. For sta-
173 ten skal dette innebære at pensjonsutgiftene vil bli de samme enten levealderen øker eller ikke. Og
174 gjennom økt sysselsetting som reformen stimulerer til, vil statsfinansene bli sterkere også ved at
175 skatteinntektene øker.

176 Hovedproblemet er at levealdersutviklingen er blitt mye sterkere enn forutsatt ved starten av re-
177 formarbeidet og at sysselsettingssituasjonen er påvirket som følge av finanskrise, oljedetour, pan-
178 demi og den økte lavlønnskonkurransen fra utlandet. Dette medfører at pensjonene blir lavere og
179 at statsfinansene blir dårligere enn forutsatt.

180 Muligheten til tidliguttak for alle har imidlertid økt pensjonsutgiftene og skapt flere alderspensjonis-
181 ter som samtidig jobber. Dette har økt inntektsnivået i aldergruppen 62-67 år. Hittil er det underre-
182 gulering av løpende pensjoner som har gitt innsparinger i folketrygden. Pensjonistene har i senere
183 år tapt på regelen om fratrekk på 0,75 pst i forhold til lønnsregulering. Intensjonen om at alders-
184 pensjonister skulle få del i reallønnsveksten har dermed ikke blitt innfridd. LO og Pensjonistforbun-
185 det har nå fått gjennomslag for kravet om at pensjoner under uttak skal reguleres med gjennomsnitt
186 av pris og lønn, og det er innført etterregulering som har bidratt betydelig til å heve pensjonsnivået.

187 b) Det som er avtalefestet; AFP

188

189 *Privat AFP*

190 AFP-ordningen i privat sektor er bygget opp nær Folketrygden og har de samme gode egenskapene
191 knyttet til administrativ effektivitet, at all arbeidsinntekt teller og er uproblematisk ved jobbskifte så
192 lenge det skjer innen avtaledekket privat sektor. AFP gir et tillegg til folketrygden på 20-25%. Med
193 en folketrygd på 260 000 kroner, gir AFP et livsvarig tillegg på 55 000 årlig. Over et livsløp kan dette
194 gi en samlet utbetaling på 1-1,5 millioner kroner.

195 AFP-ordningen bidrar til at flere kvalifiserer for tidliguttak av Folketrygden. Kravet for å kunne ta ut
196 full Folketrygd fra 62 år er at man har tilstrekkelig opptjening, noe mange ikke ville klart uten AFP.
197 Samtidig som AFP gir et livsvarig tillegg til Folketrygden, sikrer ordningen at langt flere av de som
198 har behov for å gå av tidlig får anledning til det.

199 Et regelverk for kvalifisering som stiller krav til at en jobber i en AFP-bedrift på slutten av karrieren,
200 bidrar til å finansiere ordningen og forebygger gratispassasjervirksomhet. Samtidig medfører reg-
201 lene også risiko for å falle utenfor ordningen av grunner som den enkelte vanskelig kan kontrollere,
202 som at bedriften omstiller og omorganiserer, eller at den enkelte mister jobben i en AFP-bedrift.

203 Partene avtalte i 2018 at det skulle være en målsetting å endre ordningen i privat sektor. Målene for
204 en ny modell er blant annet at det skal bli en ytelse som er knyttet til tid i AFP-bedrift, og som med
205 full opptjening i ordningen er på linje med dagens nivå. Den skal være økonomisk solid over tid,
206 fungere som del av et helhetlig pensjonssystem og bidra til å fremme mobilitet. Ordningen skal
207 fortsatt være kjønnsnøytral. Målet er at langt færre uforskyldt mister ytelsen selv etter mange år i
208 en AFP-bedrift. AFP vil dermed bli mer forutsigbar og gi større trygghet for fremtidig pensjon.

209 En felles utredning fra LO og NHO om en mulig reformert AFP-ordning i privat sektor ble lagt fram
210 i mai 2021.

211 I dagens ordning er det bare fra man er 53 år til 62 år at medlemskap i ordningen har verdi, men
212 heller ikke disse har noen garanti for å få del i ordningen. Noen vil falle ut etter mange år i bedrift
213 med avtale, hvis de mot slutten av yrkeslivet rammes av oppsigelse, omorganiseringer eller

214 langvarig sykdom. Yngre som skifter til en jobb uten ordningen, får ikke uttelling for yrkeshistorien
215 i dagens ordning. Noen arbeidsgivere bruker dette som argumenter mot å inngå tariffavtale.

216 For å tette hullene og bygge opp om framtidens tariffavtaledekning, er det nødvendig å få på plass
217 en bedre AFP i tråd med protokollen fra 2018-oppgjøret. Erfaringene så langt innebærer at end-
218 ringer i AFP i privat sektor må forhandles i et samordnet hovedoppgjør mellom LO og NHO. Bare
219 slik vil nødvendig økonomi og regelendringer komme på plass. Myndighetene må involveres i tråd
220 med Hurdalsplattformen. En ny privat AFP må avtales i inneværende stortingsperiode.

221 **Offentlig tjenestepensjon og offentlig AFP**

222 Offentlig sektor forhandlet fram en avtale om ny tjenestepensjon i 2018. Den fikk virkning fra 2020
223 for alle som er født fra 1963. Alle som er født før 1963 har beholdt den gamle ordningen. Både ny
224 og gammel ordning gir en livsvarig ytelse og er kjønnsnøytral. Gammel AFP i offentlig sektor er en
225 tidligpensjonsordning som kun gis til som slutter helt eller delvis i jobb mellom 62 til 67 år.

226 Avtalen om ny offentlig tjeneste pensjon fra mars 2018 slår fast at AFP for ansatte i offentlig sektor
227 skal legges om fra en tidligpensjonsordning til en livsvarig påslagsordning som kommer i tillegg til
228 folketrygden. Den avtalte AFP-ordningen i offentlig sektor er utformet etter mønster av dagens AFP-
229 ordning i privat sektor.

230 Det forutsettes at det etableres systemer for medregning av kvalifikasjonstid og refusjoner mellom
231 AFP-ordningene i offentlig og privat sektor, slik at kvalifikasjonstid fra privat sektor kan medregnes
232 i offentlig sektor og omvendt.

233 c) Tjenestepensjonene

234 I privat sektor er tjenestepensjonene forankret i lov om obligatorisk tjenestepensjon (OTP) og i tre
235 alternative tjenestepensjonslover, som spesifiserer vilkårene å få skattefradrag for innskudd eller
236 premie. Det skilles mellom innskudds- og ytelsesordninger samt hybrider, som er en mellomting.
237 Felles for lovene er at de ikke gir fradrag for lønn over 12 G. OTP-loven innebærer at de fleste ar-
238 beidsgivere i privat sektor er pliktig å innbetale minst 2 prosent av ansattes lønn til en pensjonsav-
239 tale.

240 For de aller fleste er dette en innskuddsbasert ordning, hvor bedriften innbetaler et avtalt innskudd
241 til en pensjonsforvalter. Samlet pensjonskapital, dvs.. innskudd og avkastning, utbetales som alders-
242 pensjon. Den ansatte velger selv når utbetalingen av pensjon skal starte, men tidligst fra fylte 62 år.
243 Den ansatte velger også hvor mange år pensjonen skal utbetales over. Minste utbetalingstid er 10
244 år, og pensjonen må minimum utbetales frem til den ansatte fyller 77 år. Utestående beløp overfø-
245 res etterlatte. Samme ordning omfatter alle på bedriften.

246 Etter at OTP nå gis fra første krone og første dag, er det viktigste skillet mellom OTP og folketrygden
247 at pensjonen ikke er livsvarig og at avkastningen er markedsbestemt og med full tapsrisiko for den
248 enkelte.

249 Tjenestepensjonene i privat sektor er ofte ikke en del av tariffavtalen, men noe arbeidsgiver ensidig
250 bestemmer. Dermed er Avtalefestet pensjon (AFP) ofte den eneste pensjonsordningen som er ta-
251 riffestet. Noen arbeidsgivere vegrer seg for å inngå en tariffavtale fordi AFP representerer økte kost-
252 nader i forhold til de uorganiserte bedriftene. I motsetning til AFP må kostnadene ved OTP dekkes

253 av alle bedrifter i privat sektor, ikke bare de som er bundet av tariffavtaler. Mange bedrifter betaler
254 for ytelser ut over minstenivået. AFP-ordningen er i sin nåværende form for uforutsigbar til å kunne
255 legges til grunn som en tilleggsytelse. LO har kjempet for å styrke både minstekravene i OTP og
256 samtidig reformere AFP-ordningen.

257 Siden kongressen i 2017 er det foretatt flere endringer i tjenstepensjonslovgivningen i privat sek-
258 tor.

259 Fra 1. januar 2021 fikk arbeidstakere i privat sektor rett til å samle sin pensjonsopptjening fra inn-
260 skuddspensjonsordninger på en egen pensjonskonto. Pensjonsopptjening fra tidligere arbeidsfor-
261 hold skal nå samles og forvaltes sammen med pensjonskapitalen arbeidstakeren tjener opp i sitt
262 nåværende arbeidsforhold. Utgangspunktet i loven er at pensjonskapitalen skal samles hos arbeids-
263 giveren, og at denne ikke betaler for oppspart kapital (pensjonskapitalbevis). Egen pensjonskonto
264 gjelder foreløpig kun for innskuddspensjon, og LO mener at det også skal opprettes for en egen
265 pensjonskonto for hybridpensjon.

266 LO har, gjennom LO Favør, opprettet en ordning for medlemmene der de gjennom å velge denne,
267 kan få lavere gebyrer for samme risiko og dermed mer pensjon for pengene.

268 Den rød-grønne regjeringen innførte 1. januar 2022 nye regler som gir opptjening til tjenstepen-
269 sjon fra første krone og første dag for alle ansatte som er fylt 13 år og har rapporteringspliktig lønn.
270 Det skal ikke lengre kunne trekkes fra for beløp under et grunnbeløp (106 399 kroner 1.mai 2021)
271 eller for opptjening under et år.

272 • Pensjonsordningen omfatter nå alle arbeidstakere i foretaket som har fylt 13 år, mot tidli-
273 gere 20 år.

274 • En arbeidstaker som ansettes av virksomheten skal meldes inn når arbeidstakeren har mot-
275 tatt samlet lønn fra foretaket med et beløp som tilsvarer rapporteringspliktig lønn i a-mel-
276 dlingen. For ordinære virksomheter er beløpsgrensen kr 1000.

277 • Opptjent pensjon for arbeidstaker i deltidsstilling skal utgjøre en forholdsmessig del av den
278 pensjon som ville være opptjent dersom arbeidstakeren hadde hatt fulltidsstilling.

279 • Regelverket som tidligere gjaldt sesongansatte, er fjernet. Det vil si at alle sesongansatte skal
280 behandles som deltidsansatte.

281 **Hull som må tettes i tjenstepensjonene i privat sektor**

282 Tross forbedringene som er kommet de senere årene er systemet for tjenstepensjon fortsatt opp-
283 stykket og unødig komplisert.

284 Tjenstepensjonene i privat sektor er regulert i flere lover. Dette gjør det vanskelig å orientere seg
285 både for arbeidsgivere og ansatte.

286 Det er i dag nærmest umulig for arbeidstakere å få oversikt over og føre kontroll med arbeidsgivers
287 premieinnbetalinger. Reglene for utregning av grunnlag for innbetaling må forenkles. All lønn inntil
288 12G må danne grunnlaget. Arbeidsgivers mulighet til å unnta varierende eller midlertidige tillegg og
289 overtid må fjernest. Grunnlaget og innbetalingene må komme klart fram på arbeidstakers lønns-
290 slipp.

291 Permitterte arbeidstakere skal fortsatt stå i ordningen og arbeidsgiver skal innbetale som om den
292 permitterte var i arbeid.

293 LO mener det er behov for å gå gjennom loverket i privat tjenestepensjon, og vurdere de forde-
294 lingsmessige egenskapene til tjenestepensjonene. Det bør lages en felles lov for innskuddspen-
295 sjons- og hybridordninger, noe som vil gi mulighet for å etablere fellesordninger også for disse. Per
296 i dag er det kun ytelsespensjoner som kan organiseres på denne måten. Dette har vært stilt som
297 krav i forhandlinger innen flere avtaleområder allerede, men vært umulig pga. dagens regelverk.

298 Dette vil gi en forenkling, og det vil kunne åpne noen nye kombinasjonsmuligheter for bedrifter og
299 for partene i forhandlinger.

300 Fellesordninger vil på en god måte kunne ivareta både aldersnøytralitet og kjønnsnøytralitet. I tillegg
301 vil det kunne gi reduserte kostnader ved både forvaltning og administrasjon, og gi de ansatte mu-
302 ligheter til økt innflytelse på pensjonsmidlenes forvaltning og investeringer. Gjennom en slik pen-
303 sjonsordning vil det være mulighet for beregning av gjennomsnittspremie for hele fellesordningen.
304 Det vil også være mulighet for felles kapitalforvaltning for hele ordningen hvor partene kan påvirke
305 investerings sammensetning. Det kan oppnås stordriftsfordeler på kostnadssiden, for eksempel ved
306 at porteføljen ikke trappes automatisk ned mot pensjonsalder, men hvor hele kapitalen forvaltes
307 likt uten særskilt risiko for den enkelte.

308 **Fripoliser**

309 Dagens tjenestepensjoner kommer i økende grad fra fripoliser, som det ikke innbetales penger til
310 for å sikre realverdien. De faller reelt i verdi. Ingen vil motta eller forvalte fripoliser, de er forlatt og
311 sviktet av markedet.

312 LO og Pensjonistforbundet har satt søkelys på den dårlige behandlingen av fripolisene, som ikke
313 har fått tilført avkastning. Det er foreslått noen regelendringer. De kan bidra noe til økt avkastning,
314 men langt fra tilstrekkelig til å opprettholde kjøpekraften.

315 Pensjonskassene har håndtert den krevende situasjonen langt bedre. Disse er selveiet og parts-
316 styrte institusjoner som balanserer hensyn til alle parter, i motsetning til kommersielle livselskaper
317 som har målsetting om fortjeneste til eierne. I EØS-regelverket skilles det mellom pensjonskasser
318 og kommersielle aktører som er strengere regulert. De norske reguleringsreglene bør gjennomgås
319 for å sikre at pensjonistenes midler blir forvaltet på en best mulig måte.

320 **Utbredelse**

321 De ytelsesbaserte tjenestepensjoner er i stor grad faset ut i privat sektor, og i offentlig sektor er
322 1962-kullet det siste med opptjening i ytelsesordning. De er blitt avløst av innskuddsbaserte ord-
323 ninger, som etter hvert er blitt helt dominerende i privat sektor. Det er et lite, men økende innslag
324 av hybridordninger, som kan gi livsvarige og kjønnsnøytrale pensjoner. Endret offentlig tjenestepen-
325 sjon fra og med 1963-kullet baserer seg også på en innskuddsbasert opptjening, men med fortsatt
326 garantert regulering og livsvarighet i utbetalingstiden.

327 Ved utgangen av 2020 var det registrert 1 489 500 arbeidstakere med innskuddsordning, og 56 600
328 forsikrede med ytelsesordning. I hybridpensjonsordninger etter lov om tjenestepensjon, som først

329 ble etablert i markedet fra 2015, var det i underkant av 46 000 forsikrede ved utgangen av 2020.
330 Offentlig tjenestepensjon omfatter om lag 900 000 arbeidstakere.

331 Andelen arbeidstakere med innskuddspensjon er altså dominerende i privat sektor: i 2020 var 93,5
332 prosent med innskuddspensjon, 3,6 prosent med ytelsespensjon og 2,9 prosent med hybridpen-
333 sjon.

334 Til tross for at innskuddsordningene nå har klart flest *yrkesaktive medlemmer*, er hoveddelen av *for-*
335 *sikringsforpliktelsene (pensjonskapital)* fortsatt knyttet til ytelsesordningene. Den samlede forsik-
336 ringsforpliktelsen for kollektiv pensjon i privat sektor var 768 milliarder kroner ved utgangen av
337 2020, hvorav innskuddsbaserte ordninger utgjorde 49 prosent.

338 *Av den samlede forsikringsforpliktelsen* utgjorde fripoliser (kapital i avsluttet ytelsespensjon) 346 mil-
339 liarder kroner, aktive innskuddsbaserte ordninger 223 milliarder kroner, pensjonskapitalbevis (av-
340 sluttete innskuddsordninger fra tidligere arbeidsgiver) 132 milliarder kroner, aktive ytelsesbaserte
341 ordninger 57 milliarder kroner og forpliktelser etter tjenestepensjonsloven utgjorde 5 milliarder kro-
342 ner til alderspensjon og 5 milliarder kroner til uførepensjon.

343 Når det gjelder *utbetalinger* er ytelsespensjoner fortsatt helt dominerende. Andelen alderspensjo-
344 nister med utbetalt innskuddspensjon var 17 prosent i 2020. Blant de utbetalte ytelsespensjonene,
345 ble 94 prosent utbetalt fra fripoliser, mens de resterende 6 prosentene ble utbetalt fra ytelsesord-
346 ninger. I 2019 ble det utbetalt 15 milliarder kroner til pensjonsmottakere. 87 prosent av dette var
347 knyttet til ytelsesordninger eller fripoliser. Gjennomsnittlig utbetalt beløp i 2020 var høyere for ytel-
348 sespensjon enn for innskuddspensjon.

349 De fonderte offentlige tjenestepensjonene hadde pr. 31.12.2021 om lag 1000 mrd kroner i forplik-
350 telser. I tillegg kommer de ufonderte forpliktelsene i Statens pensjonskasse. Innskuddspensjoner
351 ble først opprettet fra 2001, og for alvor etter at lov om Obligatorisk tjenestepensjon, OTP-loven
352 trådte i kraft fra 2006. Ordninger etter hybridloven er fortsatt få, men øker raskt. I mange år fram-
353 over vil det fortsatt være utbetalinger fra ytelsesordninger og fripoliser som dominerer bildet og
354 folks pensjonsuttak.

355 **Utsiktene framover**

356 Gjennom pensjonsreformen har myndighetene med partenes medvirkning sikret en mer økono-
357 misk bærekraftig pensjon. Folketrygden er dermed befestet som den viktigste brikken i alderspen-
358 sjonen for norske arbeidstakere.

359 Staten har hovedansvaret for pensjonssystemet, selv om finansieringen kommer fra ulike kilder.
360 Den bestemmer bidraget fra Folketrygden, den bidrar med penger og regelverk til AFP og er lovgiver
361 for tjenestepensjonene.

362 Utsiktene for velferdsstatens sterkt voksende behov og norsk økonomi ellers tilsier ikke nye store
363 uttellingene over statsbudsjettet til pensjon.

364 Samtidig er det viktig å unngå at tilliten til offentlige pensjonsløsninger reduseres, gjennom at den
365 sosiale bærekraften svekkes. I en slik sammenheng vil det være nødvendig å finne gode og omfor-
366 ente løsninger som balanserer belastningen mellom generasjonene, samtidig som vi motvirker en
367 stor grad av privat pensjonssparing som er dyrt og øker forskjellene i samfunnet.

368 Pensjonssystemer krever et langsiktig perspektiv på innretning, endringer og finansiering. Enhver
369 omlegging krever overgangsordninger der noen elementer kan etableres raskere enn andre. Styrket
370 finansiering i en ordning må ofte skje gradvis gjennom årvisse budsjetter og tariffoppgjør. En må ha
371 planer både på kort og lang sikt.

372 Evalueringsutvalget som ser på pensjonsreformen og virkningen på Folketrygden skal levere sin
373 rapport i første halvår 2022. Den har som mandat å se på den økonomiske og sosiale bærekraften
374 i pensjonsreformen. LO vil delta aktivt i debatten som vil følge av utvalgets gjennomgang.

375 Gjennom det vedtatte pensjonssystem er det forholdet mellom levealdersutvikling og sysselset-
376 tingsutviklingen som vil avgjøre pensjonsnivået framover.

377 Sysselsettingsutviklingen for senioren har gjennom en stor engangseffekt av reformen motvirket
378 om lag halvparten av levealdersjusteringen. Den positive tendens i sysselsettingsutviklingen er imid-
379 lertid svekket. Og det er stor spredning i arbeidstakeres mulighet og praktiske tilpasning av yrkeslø-
380 pet. LO krever økt innsats for å legge til rette for at folk skal kunne stå lengre i arbeid og et inklude-
381 rende arbeidsliv. Det krever en langt større innsats fra myndighetene og fra partene i arbeidslivet,
382 der det legges til rette for forlenget arbeidsliv, kompetanseutvikling og at det blir lettere for senio-
383 rene å søke arbeid.

384 Folketrygdens vedtatte opptjeningsmekanismer gir mindre uttelling enn forutsatt ved reformarbei-
385 det. Det skyldes en kombinasjon av sterkere levealdersutvikling enn forutsatt, men også innsparing
386 i den endelige utforming av regelverket (overgangen til kapitalbeholdningsprinsippet).

387 Det forsterkende bidrag til pensjon som skjedde gjennom ny obligatorisk minsteordning (OTP) fra
388 2006 og innskudd fra 1.krone fra 2022 trekker oppover for hundretusener av arbeidstakere som fra
389 før har dårligst nivå, men kan ikke alene kompenserte for levealdersjusteringen. For mange andre
390 kan bidraget fra tjenestepensjonen svekkes som følge av omlegginger og utviklingen i markedet for
391 pensjonskapital.

392 Folketrygden og dermed AFP baserer seg på innberettet arbeidsinntekt uansett varighet, tidspunkt
393 og type lønn. Dette prinsippet bør ligge til grunn for tjenestepensjonene, slik at framtidig pensjon
394 står i et direkte forhold til samlet arbeidsinntekt.

395 Det viktigste grepet for arbeidet med den generelle nivåheving er å styrke tryggheten i AFP-ord-
396 ningen gjennom den skisserte reformen. Dette vil også redusere terskelen for tidligpensjon. Alle
397 skritt må tas i samme retning. Dette bør skje under aktiv medvirkning fra lovgivere og arbeidsgivere,
398 der en fremmer et mer samlet og helhetlig system. Staten kan bidra til reformen gjennom å opp-
399 rettholde sin andel av finansieringen selv om samlede utbetalinger øker fordi flere får del i ord-
400 ningen.

401 Gjennom pensjonsreformen har myndighetene med partenes medvirkning sikret bærekraften i Fol-
402 ketrygden. Det er viktig at levealdersjusteringen ikke forsterker sosiale skjevheter knyttet til forskjel-
403 ler i levealder mellom ulike grupper i befolkningen. Sliterordningen som ble avtalt i 2018 har ikke
404 varig finansiering, og må styrkes for å gi en verdig avgang til de som ikke kan jobbe lengre. For den
405 opprinnelige målgruppe for AFP blir det et betydelig negativt utslag i pensjonsnivå, særlig fram mot
406 1963-årgangen. Det samme gjelder det betydelige antall reelt uføre før AFP-alderen.

407 Selv med en omfattende og vellykket innsats for inkludering og forlenget arbeidsliv, må pensjonsni-
408 våene heves for grupper som ikke kan kompensere for levealdersjusteringen.

409 Offentlig sektor nye tjenstepensjonsordning fra 2018 fikk virkning fra 2020 for alle som er født fra
410 1963. Offentlig sektor vil innføre en ny AFP-ordning for de som fyller 62 år i 2025. Det gjenstår et
411 arbeid med å få plass regelverk knyttet til denne AFP-ordningen. Reglene knyttet til overgang til
412 alderspensjon for uførepensjonister må være på plass i god tid før 2030. Samtidig haster det med å
413 få på plass nye regler for særaldersgrenser for de som skal ha ny offentlig tjenstepensjon. I 2018
414 ble det avtalt at det skal forhandles fram nye pensjonsregler og samtidig avtales hvem som skal ha
415 særaldersgrenser og hvilke aldersgrenser som skal gjelde i framtiden. Det er nå igangsatt en prosess
416 for å få dette på plass, og forhandlingene må landes i løpet av inneværende stortingsperiode.

417 Samtidig må staten ta et samlet grep for å sikre at den etablerte pensjonskapital i form av fripoliser
418 og løpende ordninger kommer under betryggende forvaltning og verdisikring. LO krever at myn-
419 dighetene tar et aktivt ansvar for å rette opp svikten som særlig har rammet fripolisene, og i samråd
420 med partene utreder muligheter for å redde pensjonskapitalen og sikre kjøpekraft for de løpende
421 pensjoner.

422 **LOs mål**

423 Pensjonsopptjeningen må styrkes for alle. 2/3- målet må videreføres for den representative arbeid-
424 staker ut fra faktisk avgangsalder og opptjeningsgrunnlag. Det er et mål for LO å bedre pensjons-
425 opptjeningen til et samlet nivå for alle grupper på minst 25 pst av inntekt. Dette tilsvarer det nivået
426 det offentlige utvalget «Banklovkommisjonen» mente ville gi tilstrekkelig opptjening gjennom en
427 kombinasjon av Folketrygden, tjenstepensjon og andre pensjonsytelser.

428 Staten har hovedansvaret for pensjonssystemet som helhet, selv om finansieringen kommer fra
429 ulike kilder. Den bestemmer bidraget fra Folketrygden, den bidrar med penger og regelverk til AFP
430 og er lovgiver for tjenstepensjonene. Nivåhevingen må skje gjennom et spleiselag der både staten
431 og partene i arbeidslivet bidrar.

432 For å sikre oppslutningen om et organisert arbeidsliv må privat sektors AFP videreføres som avtale-
433 bestemt ordning og reformeres slik at flere får AFP gjennom opptjening i hele yrkeslivet. Ingen skal
434 miste hele pensjonen på slutten, og den skal fortsatt skal gi samme ytelse for de med lang opptje-
435 ning i AFP-bedrifter.

436 **LO vil arbeide for:**

- 437 – at samlet pensjon skal gi en inntektsdekning på minst to tredeler av lønn, og at samlet opp-
438 tjening minst skal være på 25 % av lønn gjennom hele yrkeslivet.
- 439 – et fellesfinansiert og fellesskapsstyrt pensjons- og trygdesystem der mottakerne har kontroll
440 over ytelse og forvaltning gjennom demokratiske organer eller tariffavtale.
- 441 – at målet oppnås med livsvarige ytelser og kjønnsnøytrale premier og
- 442 – at de som ikke kan kompensere for levealdersjusteringen sikres en god pensjon

443 Dette må skje som et samlet resultat av en best mulig kombinasjon og samvirke mellom Folketryg-
444 den, AFP og andre ordninger i arbeidsmarkedet. LOs operative mål for pensjonssystemet må derfor
445 være en kombinasjon av:

- 446 • bedre opptjening i de ulike ordninger
- 447 • et mer helhetlig og bedre organisert kollektiv styrt system som også gir «mer pensjon for
448 pengene»
- 449 • avtalestyrte systemer i samvirke med Folketrygden

450 Det er dette som sammen med fagbevegelsens overordnede mål om full sysselsetting og et likestilt
451 arbeidsliv vil gi medlemmene trygge og gode pensjoner.